

**МОНГОЛ УЛСЫН ХҮНИЙ ЭРХИЙН ҮНДЭСНИЙ КОМИССЫН
ТУХАЙ ХУУЛИЙН ШИНЭЧИЛСЭН НАЙРУУЛГЫН
ТӨСЛИЙН ҮЗЭЛ БАРИМТЛАЛ**

Нэг.Хуулийн төсөл боловсруулах үндэслэл, шаардлага

Монгол Улс 1961 онд НҮБ-ын гишүүнээр элссэн бөгөөд Хүний эрхийн түгээмэл тунхаглалын үзэл санааг дэмжиж улмаар Иргэний болон улс төрийн эрхийн тухай олон улсын пакт, Эдийн засаг, нийгэм, соёлын эрхийн тухай олон улсын пактад 1974 онд нэгдэн орсноос хойш хүний эрхийн талаарх 40 гаруй олон улсын гэрээ, конвенц, тэдгээрийн нэмэлт протоколд нэгдэн орж соёрхон баталсан байна.¹ 2016 оны 1 дүгээр сарын байдлаар 273 олон улсын олон талт гэрээ, 1500 хоёр талт гэрээнд нэгдэн орсон байна. 1992 оны Монгол Улсын Үндсэн хуулийн Хоёрдугаар бүлэгт Хүний эрх, эрх чөлөөг баталгаажуулснаар хүний эрхийг хууль тогтоомжоор дамжуулан баталгаажуулах арга хэмжээг хэрэгжүүлсээр ирсэн.

НҮБ-ын Ерөнхий Ассамблей 1993 оны 48/134 дүгээр тогтоолоороо батламжилсан "Хүний эрхийн үндэсний байгууллагуудын талаарх зарчмууд буюу Парисын зарчмууд"-ын дагуу Улсын Их Хурлаас 2000 оны 12 дугаар сарын 7-ны өдөр Монгол Улсын Хүний эрхийн Үндэсний Комиссын тухай хуулийг баталсан бөгөөд 18 дахь жилдээ зарчмын шинжтэй өөрчлөлт оролгүйгээр хэрэгжиж байна. Тус хуульд 2002, 2003, 2011, 2015 онд нийт 5 удаа нэмэлт, өөрчлөлт орсон бөгөөд эдгээр нь гол төлөв бусад хууль тогтоомж батлагдан гарсантай холбоотой нэмэлт, өөрчлөлтүүд байна.

Хэдийгээр Парисын зарчмын дагуу Монгол Улсын Хүний эрхийн Үндэсний Комисс байгуулагдсан гэж үздэг ч Хүний эрхийн Үндэсний Байгууллагуудын Зохицуулах Хорооноос уг зарчимд бүрэн нийцүүлэх шаардлагатай буюу манай улсад "Хүний эрхийн Үндэсний байгууллага нь өөрийн байртай байх, тус байгууллагын үйл ажиллагааны төсвийг хараат бус байдлаар төлөвлөх, Хүний эрхийн Үндэсний Комиссын гишүүнийг нэр дэвшүүлэх, томилох үйл явцыг ил тод, нээлттэй болгох зэрэг зөвлөмжүүдийн удаа дараа өгч байсан.

Түүнчлэн Нэгдсэн Үндэстний Байгууллагын Ерөнхий Ассамблейн тавиндолдугаар чуулганы 2002 оны 12 дугаар сарын 18-ны өдрийн A/Res/57/199 дүгээр тогтоолоор Эрүүдэн шүүх болон бусад хэлбэрээр хэрцгий, хүнлэг бусаар буюу хүний нэр төрийг доромжлон харьцаж шийтгэхийн эсрэг конвенцийн нэмэлт протоколыг баталж, 2006 оны 6 дугаар сарын 22-ны өдөр хүчин төгөлдөр болсон ба Монгол Улс 2013 оны 9 дүгээр сарын 24-ний өдөр нэгдэн орохоор гарын үсэг зурж, 2014 оны 12 дугаар сарын 11-ний өдөр соёрхон баталсан.

¹ “Эрх зүйн шинэтгэлийн бодлогын баримт бичиг боловсруулахад дэмжлэг үзүүлэх нь: Эрх зүйн шинэтгэлийн хөтөлбөрийн 2008 оноос хойших хэрэгжилт. Хавсралт тайлан”. ХЗҮХ. 2016 он. Уб хот. 125 дахь тал.

Тус Протоколд нэгдэн орсон улс орон бүр протокол хүчин төгөлдөр болсноос, эсхүл түүнийг соёрхон баталснаас, эсхүл түүнд нэгдэж орсноос хойш нэг жилийн дотор оролцогч улс бүр үндэсний түвшинд эрүү шүүлтээс урьдчилан сэргийлэх нэг болон түүнээс дээш байгууллагыг байгуулах, томилох ёстой бөгөөд үндэсний урьдчилан сэргийлэх байгууллага, түүний ажилтан чиг үүргийнхээ хувьд хараат бус байх нөхцлөөр хангагдсан байх ёстой байдаг.

Монгол дээрх Протоколд нэгдэн орсноос хойш багагүй хугацаа өнгөрч байгаа ба холбогдох НҮБ-аас удаа дараа Монгол Улсын Үндэсний урьдчилан сэргийлэх механизмыг байгуулах асуудалаар зөвлөмжүүдийг өгсөөр байна.

Иймд Монгол Улсын Их Хурлын 2016 оны “Монгол Улсын Засгийн газрын 2016-2020 оны үйл ажиллагааны хөтөлбөр батлах тухай” 45 дугаар тогтоолоор баталсан хавсралтын 5.2.11-д “Хүний эрхийг хамгаалах үндэсний тогтолцоог сайжруулж, хүний эрхийн стандартыг нэвтрүүлнэ” гэж, Монгол Улсын Их Хурлын 2017 оны “Хууль тогтоомжийг боловсронгуй болгох үндсэн чиглэл батлах тухай” 11 дүгээр тогтоолын хавсралтад Монгол Улсын Хүний эрхийн Үндэсний Комиссын тухай хуулийн шинэчилсэн найруулгын төслийг боловсруулж, Улсын Их Хуралд өргөн мэдүүлэхээр тус тус заажээ.

Түүнчлэн Хууль тогтоомжийн тухай хуулийн 14 дүгээр зүйлийн 14.1 дэх хэсэгт заасныг баримтлан Монгол Улсын Хүний эрхийн Үндэсний Комиссын тухай хуулийн хэрэгжилтийн үр дагаварт үнэлгээ хийсэн ба хэрэгжиж буй хуулийн зүйл, заалт нь бусад хууль тогтоомжтой уялдаа холбоо муутай, чиг үүргээ хэрэгжүүлэхэд төсөв хүрэлцээгүй, хүний эрхийн зөрчлийг таслан зогсоох, иргэдийн гомдлыг бүрэн дүүрэн шийдвэрлэхэд учир дутагдалтай, хүндрэл учруулдаг, гомдол шийдвэрлэх ажиллагааг хуульчлаагүй, гишүүний шаардлага, зөвлөмжийн хэрэгжилт сул, түүний хэрэгжүүлэх хуулийн хөшүүрэг хангалтгүй, жил бүр хүний эрхийн төлөв байдлын тайланг илтгэх процедур, үр дүнд авч хэрэгжүүлэх үйл ажиллагаа зэрэг практик хэрэглээнд гарч буй олон хүндрэлтэй асуудал байна гэж дүгнэсэн.

Дээрх хууль зүйн болон практик хэрэгцээ шаардлагыг үндэслэн Монгол Улсын Хүний эрхийн Үндэсний Комиссын тухай хуулийн шинэчилсэн найруулгын төслийг боловсруулах шаардлагатай байна.

Хоёр.Хуулийн төслийн бүтэц, зохицуулах харилцаа, хамрах хүрээ

Монгол Улсын Хүний эрхийн Үндэсний Комиссын тухай хуулийг боловсронгуй болгох, хуулийг хэрэгжүүлэх нөхцөлийг бүрдүүлэх үүднээс дараахь асуудлуудыг хуулийн төсөлд тусгаж боловсруулна. Үүнд:

1.Нэр томьёоны тодорхойлолтыг дэлгэрүүлж тодорхой болгоно;

2.Хүний эрхийн Үндэсний Комиссын гишүүнд нэр дэвшүүлэх, сонгон шалгаруулах ажиллагааг Парисын зарчимд нийцүүлэн олон нийтийн оролцоотойгоор ил тод, нээлттэй зохион байгуулахаар тусгана;

3.Хүний эрхийн үндэсний тогтолцооны бүрдэл, байгууллагуудын үйл ажиллагааг уялдуулна;

4.Комиссын үйл ажиллагаагаа хараат бусаар хэрэгжүүлэх хангалттай төсөвтэй байхаар тусгах ба хүний эрх, эрх чөлөөг хангах, хамгаалах, зөрчигдөхөөс урьдчилан сэргийлэх, зөрчигдсэн эрхийг сэргээх, хүний эрхийн боловсролыг олон нийтэд түгээх, хөхиүлэн дэмжих, эрүү шүүлтээс урьдчилан сэргийлэх ажиллагааг хэрэгжүүлэхэд шаардагдах төсвийн төслийг боловсруулж, хянуулж, батлуулах процедурыг тодорхой болгож тусгана;

5.Гишүүнд нэр дэвшиж буй этгээдийн хүний эрхийн талаарх мэдлэг, туршлагын талаар бусад эрх бүхий байгууллагаас авч буй саналд тусгана;

6.Комиссоос Монгол Улс дахь хүний эрх, эрх чөлөөний байдлын талаарх илтгэл бэлтгэх, олон улсын хүний эрхийн гэрээний биелэлт, энэ тухай Засгийн газрын илтгэлийг боловсруулах, тайлагнах, хэрэгжүүлэх үйл явцыг боловсронгуй болгоно;

7.Хамтын зарчмаар шийдвэр гаргах нөхцөлийг бүрдүүлэх Комиссын хуралдааны журмыг нарийвчлана;

8.Комисст гаргасан гомдол хянан шийдвэрлэх ажиллагааны явцад гишүүнийг төлөөлөн ажиллаж буй тухайн чиг үүргийг хэрэгжүүлж буй Комиссын ажлын албаны мэргэжилтний мэдээлэл цуглуулах ажиллагааны явцад эдлэх эрхийг хууль тогтоомжоор баталгаажуулна;

9.Комиссоос хүргүүлж буй шаардлага, зөвлөмжийн хэрэгжилтийг биелүүлэхгүй удаашруулах, хүний эрхийн зөрчлийг таслан зогсоох талаар шуурхай, тодорхой арга хэмжээ авахгүй байгаа тохиолдолд хүлээлгэх хариуцлагыг тодорхой болгоно;

10.Комисст ирүүлсэн иргэний болон эрүүгийн хэрэг маргаантай холбоотой гомдлыг харьяаллын дагуу эрх бүхий байгууллага, албан тушаалтанд шилжүүлж буй зохицуулалтад зөрчил, захиргааны хэрэг маргааныг нэмж тусгана;

11.Эрүү шүүлтийн эсрэг үндэсний механизмыг бий болгохоор тусгана.

Гурав.Хуулийн төсөл батлагдсаны дараа үүсч болох нийгэм, эдийн засаг, эрх зүйн үр дагаварын талаар

Хуулийн шинэчилсэн найруулгын төслийг боловсруулснаар Монгол Улсын Үндсэн хууль, олон улсын гэрээнд заасан хүний эрх, эрх чөлөөний тухай заалтын хэрэгжилт болон хүний эрх, эрх чөлөөг хамгаалах, түүний биелэлтэд хяналт тавьдаг хүний эрхийн асуудал эрхэлсэн үндэсний байгууллагын эрх зүйн үндсийг сайжруулж, хариуцлагын тогтолцоог өндөрсгөж, хүний эрх, эрх чөлөөг хамгаалан ажиллах байгууллагуудын хоорондын уялдаа холбоог хангах нөхцөл бүрдэж хүний эрхийн үндэсний байгууллагын эрх зүйн орчны боловсронгуй болгон олон улсын стандарттай нийцүүлж байгаагаараа ач холбогдолтой юм.

Дөрөв.Хуулийн төсөл нь бусад хууль тогтоомжтой хэрхэн уялдах талаар

Хуулийн төслийг Монгол Улсын Үндсэн хууль, Монгол Улсын нэгдэн орсон олон улсын гэрээнд нийцүүлэх бөгөөд энэ хуулийн төсөлтэй холбогдуулан Монгол

Улсын Хүний эрхийн Үндэсний Комиссын тухай хуулийг хүчингүй болсонд тооцох тухай, Төрийн албаны тухай хуульд нэмэлт оруулах тухай, Монгол Улсын Их Хурлын чуулганы хуралдааны дэгийн тухай хуульд нэмэлт оруулах тухай, Захиргааны ерөнхий хуульд нэмэлт оруулах тухай хуулийн төслийг тус тус боловсруулна.
